

Oikeusministeriölle

Viitteenne: OM 16/41/2011
OMO25:002011

Asia: Lausunto työryhmän mietinnöstä ”Sanavapausrikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen”

Oikeusministeriö on kirjeellään 3.5.2012 pyytänyt lausuntoamme työryhmän mietinnöstä ”Sanavapausrikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen”, josta lausumme kunnioittavasti seuraavaa:

Lausuntomme rajoittuu käsittelemään työryhmän mietintöä siltä osin, kun se käsittelee ehdotusta siitä, että vapautteen kohdistuvia rikoksia koskevaa rikoslain 25 lukua täydennettäisiin uudella vainoamista koskevalla rangaistussäännöksellä.

Työryhmän ehdotus vainoamisen kriminalisoinnista on asia, joka omaa vahvat perustelut ottaen huomioon ne oikeushyvät, joita tämän kaltaisella menettelyllä kyetään loukkaamaan siten, että rikoslaissa ei nykyisellään ole loukatulle myönnetty sen ansaitsemaa suojaa. Työryhmä on katsonut, että vainoamista koskeva kriminalisointi tulisi lisätä 25 lukuun (vapautta koskevat rikokset), mutta esityksestä ei ilmene, miksi tähän lukuun on päädytty eikä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevan rikoslain 24 lukuun, ottaen huomion että vainoamiseen liittyvä käyttäytyminen liittyy läheisesti tekemuotoihin, jotka on kriminalisoitu nykyään molemmissa edellä mainituissa luvuissa. Mietinnössä (sivu 36-37) on käsitelty vainoamiseen liittyviä nykyisiä rangaistussäännöksiä ja niiden joukossa on lukuisia 24 luvun säännöksiä mainittu, mutta ei 25 luvun piiriin kuuluvia kriminalisointeja.

Vainoamiseen kohdistuva suojeluintressi on monessa maassa kuten Ruotsissa katsottu olevan ihmisen itsetunnon (självkänslan) ja psyykkisen hyvinvoinnin murtaminen, ja sitä kautta elämän perusrakenteiden murtuminen tyypillisesti useiksi vuosiksi ajassa eteenpäin. Ruotsin hallituksen esityksessä onkin lähdetty siitä, että itsetunnon suojaksi on nykypäivänä annettava huomattavasti korkeatasoisempi suoja kuin mitä aikaisemmin on tehty, ja tämän tulee myös näkyä rikoslain säädöksissä ja rangaistusasteikoissa.

Työryhmä on hallituksen esityksen muotoon laaditussa mietinnössä lausunut vainoamisen kriminalisoinnin tarpeellisuudesta muun muassa, että on jo olemassa joukko voimassa olevia

kriminalisointeja, joiden mukaan vainoaminen voi tulla rangaistavaksi, joista erityisen merkittävänä työryhmä pitää lähestymiskiellon rikkomista (s. 95, kpl 2). Katsomme, että mahdollisessa tulevassa hallituksen esityksestä tulisi poistaa senkaltaiset lauseet, jotka antavat vaikutelman siitä, että lähestymiskiellon rikkomisen osalta olisi kyse vainoamiseen liittyvän tekotavan kriminalisoinnista. Lähestymiskiello on vainoamiselle altistuneen henkilön turvaamistoimenpide, jonka rikkomisesta on säädetty sanktio. Kyse on siis käsitteellisesti jostakin aivan muusta kuin siitä että vainoaminen sanktioidaan. Asia on periaatteellisesti hyvinkin tärkeä, koska kyse on kahdesta täysin eri asiasta jota voidaan myös kuvaannollisesti verrata tilanteeseen, jossa ajateltaisiin niin että: *”koska vakuutusehtojen mukaan asunnon ovet on lukittava ei asunnosta tapahtuvaa varkautta tulisi kriminalisoida, ja sen lisäksi myös lukon rikkominen on vahingontekona erikseen kriminalisoitu”*. Mietinnöstä tulisi myös poistaa kautta linjan vainoamiseen ja lähestymiskiellon rikkomiseen liittyvät prosessioikeudelliset vertaukset ja rinnastukset koska ne luovat väärän kuvan näistä käsitteellisesti erillään pidettävistä asioista, jotka toki liittyvät usein samaiseen tapahtumakokonaisuuteen.

Työryhmä on myös tarkastellut lähestymiskiellon tehokkuutta turvaamistoimenpiteenä. Mietinnössä todetaan, että kieltoja määrätään vuosittain noin 1500 ja kiellon rikkomisia kirjataan vuosittain noin 1000 (s. 45). Luvut osoittavat ettei kiellon määrääminen yksinomaisten turvakeinona ole kovinkaan tehokas. Käytetyt tilastot kattavat neljäntoista (14) vuoden ajanjakson, joten voitaneen perustellusti katsoa että olisi syytä harkita myös muiden turvaamistoimenpiteiden käyttöönottoa. Tilanne on ollut vastaava Ruotsissa ja asiaan on siellä reagoitu. Ehdonalaiseen vapauteen päästettävien osalta elektroninen valvonta on ollut Ruotsissa mahdollista jo vuodesta 1994. Elektroninen valvonta on nyt myös otettu käyttöön lähestymiskiellon valvontaan liittyvän turvaamistoimenpiteen tehosteena vuodesta 2010 alkaen (prop. 2010/11:45). Elektronisen valvonnan estäminen on myös säädetty rangaistavaksi. Työryhmän mietinnöstä ei käy ilmi miksi tätä Ruotsissa käytössä olevaa valvontamenetelmää ei ole harkittu otettavaksi käyttöön myös Suomessa. Ottaen huomioon lähestymiskiellon rikkomisten suuren lukumäärän ja yleisyyden käsityksemme on, että olisi varsin perusteltua esittää myös elektronisen valvonnan käyttöön ottamista Suomessa, ja sitten tehostaa lähestymiskiellon merkitystä turvaamistoimenpiteenä.

Siltä osin kun työryhmän mietintöä hyödynnetään hallituksen esitystä muotoiltaessa, tulisi vainoamisen osalta tarkoin harkita sitä, mikä on ns. perusviesti hallituksen kannanotossa. Työryhmän mietinnössä viesti kriminalisoinnin tarpeellisuudesta on osittain epäilevä. Kriminalisoinnin puoltamista koskevissa kannanotoista on viitattu muun muassa: *”vilkkaaseen julkiseen keskusteluun”*; *”eduskunnan käsiteltävänä olleeseen lakialoitteeseen, jonka 100 kansanedustajaa oli allekirjoittanut”*; ja *”jos vainoamisen moitittavuutta halutaan esimerkiksi yleissopimuksen tarkoitukseen liittyen korostaa”* toki yleissopimuksen sananmuotoa pidetään epä määräisenä (s. 95- 96). Työryhmä on myös mietinnössään todennut yleissopimuksen osalta, että *”Tämän vuoksi varauman jättäminen vainomaista koskevaa n 34 artiklaan ei ole poissuljettu vaihtoehto”*. Käsityksemme on, että vainoaminen on tekotapana ja käyttäytymismuotona sellainen, joka loukkaa vakavasti ihmisen itsemääräämisoikeutta, itsetuntoa, sekä kokonaisuudessaan mahdollisuutta viettää normaalia laadukasta ja tasapainoista elämää. Huomattava osa vainoamisen kohteena olevista henkilöistä kokee menettäneensä kontorollin omaan elämään. Käytännössä vainoamistapaukset kestävät keskimäärin kaksi vuotta ja vainoaminen aiheuttaa usein sen kohteelle merkittäviä elämänlaatua rajoittavia psyykkisiä oireita. Kokemuksemme mukaan vainoajat oppivat myös toimimaan tavalla joka ei ole tällä hetkellä Suomessa sanktioitua, mutta siitä huolimatta saa aikaan heidän kohteessaan toivotun vaikutuksen. On myös monia esimerkkejä siitä, miten tämä tekotapa, jota ei ole saatu katkaistua, on johtanut

henkeen ja terveyteen kohdistuviksi rikoksiksi. Tältä osin pidämme tärkeänä, että hallituksen esityksestä ei jäisi sellaista kuvaa että vainoamisen kriminalisoinnin tarve olisi miltään osin kyseenalainen - mielikuvakuva joka tällä hetkellä väistämättä syntyy työryhmän omassa mietinnössä esitetyistä kannanotoista.

Työryhmän on esittänyt, että vainoamisen rangaistusasteikko olisi sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Kansainvälisesti vertaillen rangaistusasteikko on varsin lievä. Kansainvälisessä tutkimuksessa on todettu että asteikko eri maissa vaihtelee.¹ Työryhmän mietinnössä on verrattu pohjoismaista lainsäädäntöä. Ruotsissa vainoamisen kriminalisointi on tehty lainmuutoksella, joka tuli voimaan 1.10.2011 ja asteikoksi on säädetty vankeutta enintään neljä vuotta. Huomattava on siis, että Ruotsissa sanktiona on aina vankeutta vähintään 14 päivää ja enintään 4 vuotta. Ruotsissa tuomioistuimet ovat ryhtyneet soveltamaan tätä lainsäätäjän antamaa linjausta ja tuominneet varsin kovia rangaistuksia aikaisempaan verrattuna. Ruotsin hallitus on esityksessään todennut, että on syytä ottaa tiukennettu kanta rikoksiin, jotka vakavasti loukkaavat uhrin itsetuntoa (självkänsla). Ruotsin hallituksen esityksessä myös korostettiin, että kyse vainoamisen osalta on toistuvista teoista, jotka loukkaavat ihmisen integriteettiä (integritet). Rangaistusasteikkoa harkittaessa on myös muistettava että vainoamisen perustunnusmerkistöön kuuluu teon toistuva luonne, joka omalta osaltaan kertoo tekijän suunnitelmallisuudesta ja pyrkimyksestä saavuttaa haluttu vaikutus uhrissa. Kyse on siis erilaisesta tilanteesta kun mitattaessa rangaistusta henkilölle, joka on syyllistynyt useisiin eri rikoksiin joiden sanktioina on eri rangaistusasteikot. Norjassa vainoaminen kriminalisoitiin vuonna 1955 ja rangaistusmaksimi siellä nostettiin vuonna 2003 kahteen vuoteen. Tanskassa vainoaminen kriminalisoitiin jo vuonna 1933 ja siellä maksimi rangaistus on kaksi vuotta vankeutta (s. 63).

Työryhmä on mietinnössä kuvannut vainoamisen aiheuttamia vahinkoja seuraavasti: *”Vakavista ja usein toistuvista teoista koostuva menettely voi hyvin aiheuttaa kohteessa pelkotilan ja jopa pysyviä psyykkisiä ongelmia. Toisaalta on tärkeää huomata, että muukin kuin esimerkiksi uhkaamista sisältävä vainoaminen voi hyvin olla omiaan aiheuttamaan pelkoa. Jos tekijää ei koeta vaaralliseksi ja teot eivät ole kovin vakavia, menettely ei ehkä ole omiaan aiheuttamaan kohteessa pelkoa vaan pikemminkin ahdistusta. Ahdistus voi kuitenkin olla vainon kohteelle yhtä invalidisoivaa kuin pelko. Ahdistus merkitsee sellaista elämänlaadun heikkenemisestä, jota kohteen elämässä kaiken aikaa läsnä oleva, arvaamattomasti esiin tuleva ja vaikeasti vaikutettavissa oleva vainoamiskäyttäytyminen on omiaan aiheuttamaan”* (sivu 135). Edellä mainittu ajatus on johdonmukainen suhteessa olemassa olevaan tutkimustietoon. Australiassa toteutettu, varsin edustavan otoksen omaava ja arvostetussa tiedelehdessä julkaistu tutkimus osoitti, että noin kolmasosalla vainoamisen kohteeksi joutuneista henkilöistä voitiin todeta elämänlaatua olennaisesti rajoittavia psyykkisiä oireita ja joka kymmenes ajatteli toistuvasti itsemurhaa. Yli puolella vainoamisen kohteeksi joutuneista henkilöistä kehittyi post-traumaattiseen stressireaktioon kuuluvia oireita.² Suhteessa edellä mainittuun ja psykologian sekä psykiatrian alan terminologiaan mietinnössä käytetty käsite *”psyykkinen ongelma”* on kyseenalainen ja epämääräinen, ja suositammekin että työryhmä tarvittaessa korvaa käsitteen *”psyykkiseksi oireeksi”*.

¹ Modena Group on Stalking (2007). (Toim.). Protecting women from the new crime of stalking: a comparison of legislative approaches within the European Union. Final report. University of Modena and Reggio Emilia. Available at <http://stalking.medlegmo.unimo.it/rapporti.shtml>

² Pathé, M. & Mullen, P. E. (1997). The impact of stalkers on their victims. British Journal of Psychiatry, 170, 12–17.

Kun otamme huomioon ne tapaukset, joita käytännössä on esiintynyt, sekä mm. Ruotsissa käytössä olevan rangaistusasteikon, voitaneen myös ajatella että olisi perusteltua että vainoamisen rangaistusasteikkoa korotettaisiin siitä, mitä työryhmä on esittänyt. Hallituksen esityksen tulisi kuvata sitä, miten suomalainen yhteiskunta suhtautuu tämän kaltaiseen menettelyyn, jolla toisen ihmisen psyykkinen hyvinvointi traumatisoidaan hyvin vakavasti ja pahimmassa tapauksessa jopa pysyvästi. Pohjoismaisen vertailun osalta liene luontevampaa ottaa vertailukohtaksi Ruotsissa viime vuosina tapahtunut rikosoikeudellinen kehitys, kuin Tanskan lainsäädäntö, joka on säädetty lähes kahdeksankymmentä (80) vuotta sitten, silloisen voimassa olevan arvomaailman mukaisesti. Rangaistusasteikkoa arvioitaessa työryhmä on myös verrannut tekona vainoamista laittomaan uhkaukseen ja pakottamiseen, ja saattanut ne saman rangaistusasteikon alle. Vainoamisen kohdalla on kuitenkin kyse teosta, joka keskimäärin kestää kaksi vuotta ja on luonteeltaan toistuvaa ja pelkoa herättävää, vaurioittaen kohteen ja mahdollisesti myös hänen lähipiirissä elävien ihmisten elämän vuosiksi ja aiheuttaen kohteelle usein merkittäviä psyykkisiä ja psykosomaattisia oireita. Yksittäiselle laittomalle uhkaukselle tai pakottamiselle altistuminen eivät todennäköisesti ole niiden kohteen psyykkisten ja psykoomaattisten oireiden osalta verrannollisia vainoamistapauksiin.

Yhteenveto

Kannatamme työryhmän esitystä vainoamisen kriminalisoimisesta myös Suomessa koska siihen on selkeä peruste, ottaen huomioon ne oikeudelliset suojattavat intressit joita vainoamisella törkeästi ja toistuvasti loukataan. Kriminalisoinnin tarvetta ei kuitenkaan tulisi mielestämme perustella kansainvälisellä sopimusvelvoitteella, lakialoitteen allekirjoittaneen kansanedustajien lukumäärällä tai sillä, että asia on saanut paljon julkisuutta koska kaikki em. asiat antavat vainoamisen kriminalisoinnin perimmäisistä syistä väärän kuvan.

Työryhmän esityksestä poiketen esityksessä tulisi selkeästi tuoda esiin se, että vainoamisen osalta kyse on rikoksesta kun taas lähestymiskiellon rikkomisen osalta turvaamiskiellon tehosteeksi laaditusta sanktiosta. Tämä ero on varsin selkeytymätön mietinnössä.

Vainoamisen tunnusmerkistön rakenne on työryhmän mietinnössä onnistuneesti rakennettu ja perusteltu (s.133-136) Tämä on tärkeä asia käytännön soveltamistilanteita silmällä pitäen. Tekotavat on lueteltu mutta myös oivallettu se, että etukäteen on mahdotonta kattavasti mieltää mitä kaikkia tekotapoja saattaa vainoamista harjoittavan henkilön toimesta syntyä, ja siksi otettu huomioon myös se mahdollisuus että vainoaminen voi tapahtua myös muulla lainkohdassa nimenomaisesti mainitulla tekotapoihin rinnastettavalla tavalla. Tärkeä on myös työryhmän esitys siitä, että kyse on abstraktia vaaraa ilmentävästä tunnusmerkistä eikä näin ollen ihmisten erilaiset sietokyvyt henkiselle väkivallalle ole seikka, joka koituisi rikoksenteekijöiden kannalta merkittäväksi vaan ratkaisevaa on heidän oma pyrkimyksensä aiheuttaa jollekin toiselle oikeudettomasti vahinkoa.

Rangaistusasteikon osalta katsomme, että esitetty sakko – kaksi vuotta vankeutta on lievä, eikä vastaa yhteiskunnan tämän päivän arvopäämääriä. Ihmisen henkinen hyvinvointi nähdään tänä päivänä vähintään yhtä tärkeäksi kun fyysinen koskemattomuus. Ihmisoikeuksien kannalta on ensiarvoisen tärkeitä, että yhteiskunta tarjoaa riittävät suojakeinot henkisen hyvinvoinnin suojelemiseksi ja lainsäädännössään myös ilmaisee, miten moitittavana on pidettävä toiseen ihmiseen kohdistuvaa tahallista ja toistuvaa henkisen hyvinvoinnin johdonmukaista tuhoamista. Esitämme, että rangaistusasteikko korotetaan sille tasolle, joka se on muun muassa Ruotsissa

vastaten tämän päivän tasoa. Perustelut rangaistusasteikon korottamiselle löytyvät myös asiallisesti luettaessa työryhmän mietinnössä esittämiä näkemyksiä (esim. sivut 135-136).

Esitämme myös, että lähestymiskiellon tehostamiseksi esitykseen sisällytetään säännökset, joilla mahdollisesta se, että lähestymiskiellon tehostettu valvonta on mahdollista toteuttaa elektronisella valvonnalla. Säädöksen perusteeksi voitaisiin ottaa vastaavat säännökset Ruotsin lainsäädännöstä.

Kunnioittaen

Helinä Häkkänen-Nyholm
PsT, oikeuspsykologian dosentti (ISY)
ja kriminaalipsykologian dosentti (HY), Tj.
PsyJuridica Oy

Jan-Olof Nyholm
OTK, varatuomari
PsyJuridica Oy